

Національна академія правових наук України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ВІСНИК

НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ

Науковий юридичний журнал

Заснований у 1993 році
Періодичність випуску — 4 номери на рік

Том 30, № 3
2023

Харків
«Право»
2023

УДК 34
DOI: 10.31359/1993-0909-2023-30-3

ISSN 1993-0909
E-ISSN 2663-3116

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
(протокол № 2 від 27 вересня 2023 р.)*

Свідоцтво про державну реєстрацію
Серія KB № 23993-13833ПР від 11.07.2019 р.

**Журнал внесено до Переліку наукових фахових видань України
(категорія «А») у галузі юридичних наук
(наказ МОН України № 735 від 29.06.2021 р.)**

Вісник Національної академії правових наук України / редкол.: В. Журавель та ін. – Харків : Право, 2023. – Т. 30, № 3. – 422 с.

Засновники:

Національна академія правових наук України
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Видавець:

Національна академія правових наук України

Відповідальний за випуск

В. А. Журавель

Адреса редакційної колегії: 61024, Харків, вул. Пушкінська, 70, Національна академія правових наук України.

Офіційний сайт: visnyk.kh.ua

e-mail: visnyk_naprmu@ukr.net

© Національна академія правових наук
України, 2023

ГРИНЯК А. Б., МІЛОВСЬКА Н. В.	
Адаптація законодавства України у сфері гарантування вкладів фізичних осіб до права Європейського Союзу.....	203

ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА

ДОВГЕРТ А. С.	
Основні напрями рекодифікації міжнародного приватного права в Україні	221
КОТ О. О., ВЕЛИКАНОВА М. М.	
Способи захисту цивільних прав: оновлення статті 16 ЦК України.....	242

ПРОБЛЕМИ ЕКОЛОГІЧНОЇ І ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

МАЛИШЕВА Н. Р.	
Екоцид внаслідок підриву греблі Каховської ГЕС як виклик та шанс для міжнародного судочинства	256
СТАТІВКА А. М., КУРМАН Т. В.	
Аграрне законодавство України: сучасний стан і перспективи розвитку в умовах глобальних загроз.....	280
ШУЛЬГА М. В., КОРНІЄНКО Г. С.	
Особливості аграрно-правових складових сучасної продовольчої безпеки	298

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

ТУЛЯКОВ В. О.	
Апроксимація кримінального права України у контексті законодавчої роботи ЄС: перспективи та методи	323

ПРОБЛЕМИ ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ

СОКУРЕНКО В. В.	
Сучасний стан та перспективи розвитку української кримінології	336
ТІЩЕНКО В. В.	
Теоретичні і практичні проблеми формування основ воєнної криміналістики	357

ЮРИДИЧНА ОСВІТА

НОСІК В. В.	
Проблеми реалізації пізнавальної функції аграрного, земельного та екологічного права у системі вищої юридичної освіти України.....	371
ШУМИЛО М. Є.	
Проблема якості юридичної освіти або чому маємо те, чого не повинні мати?	391

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ

УДК 343.9

DOI: 10.31359/1993-0909-2023-30-3-323

Вячеслав Олексійович Туляков

Національна академія правових наук України
Харків, Україна

Кафедра кримінального права
Національний університет «Одеська юридична академія»
Одеса, Україна

Інститут Європейського та Міжнародного кримінального права
університет Кастілья Ла-Манчі
Сьюдад-Реал, Іспанія

АПРОКСИМАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ У КОНТЕКСТІ ЗАКОНОДАВЧОЇ РОБОТИ ЄС: ПЕРСПЕКТИВИ ТА МЕТОДИ

Анотація. Апроксимація українського кримінального права в контексті законодавчої роботи ЄС – це складний і багатовимірний процес, спрямований на зближення правових систем України та Європейського Союзу у сфері кримінальної юстиції. Він передбачає науковий підхід, який охоплює правовий аналіз, порівняльні дослідження та запозичення найкращих практик для гармонізації українського законодавства зі стандартами та принципами ЄС. У статті досліджуються перспективні напрямки та методологія наближення кримінального права України до права ЄС. Це робиться з метою сприяння сумісності, співробітництву та гармонізації між правовими системами України та ЄС, зокрема у сфері кримінального правосуддя. Процес апроксимації передбачає різні перспективи та методи. По-перше, він вимагає всебічного аналізу директив, регламентів та інших правових інструментів ЄС, які стосуються кримінального права. Крім того, процес апроксимації передбачає прийняття та імплементацію найкращих практик і правових норм ЄС. Це може вимагати внесення змін або створення нових законів, підзаконних актів і процедур для приведення їх у відповідність до стандартів ЄС. Застосовувані методи включають розробку законопроектів, аналіз судової практики, консультації з інституціями ЄС. З наукової точки зору, процес починається з поглибленого аналізу правових інструментів ЄС, включаючи директиви, регламенти та прецедентне право з метою визначення основоположних принципів та вимог, які необхідно включити в українське кримінальне законодавство. Цей аналіз включає вивчення правових концепцій, визначень і процесуальних гарантій для забезпечення сумісності між двома правовими системами. Крім того, наукові дослідження та порівняльні студії відіграють вирішаль-

ну роль у процесі зближення. Вчені-юристи та експерти проводять порівняльний аналіз кримінального права України та ЄС, вивчаючи подібності та відмінності, виявляючи прогалини та сфери, що потребують удосконалення, а також пропонуючи необхідні поправки або нове законодавство для приведення українського законодавства у відповідність до стандартів ЄС. Крім того, науковий аспект процесу апроксимації передбачає застосування суворих методологій розробки законопроектів, оцінки впливу та механізмів оцінювання. Ці методології спрямовані на забезпечення ефективності, узгодженості та пропорційності законодавчих змін, а також на оцінку їхнього впливу на різні зацікавлені сторони, такі як правоохоронні органи, судова система та громадянське суспільство. Таким чином, наближення українського кримінального законодавства до законодавства ЄС включає в себе наукові методології, такі як правовий аналіз, порівняльні дослідження та формування політики на основі фактичних даних. Воно спрямоване на гармонізацію українського законодавства зі стандартами ЄС за допомогою обґрунтованого та системного підходу, який забезпечує сумісність, ефективність та узгодженість між правовими системами. Такий науковий підхід підвищує довіру та легітимність процесу наближення і сприяє загальному розвитку кримінальної юстиції в Україні.

Ключові слова: апроксимація, гармонізація, кримінальне право, *acquis* ЄС, права людини, кримінальне правосуддя

Viacheslav O. Tuliakov

National Academy of Legal Sciences of Ukraine
Kharkiv, Ukraine

Department of Criminal Law
National University «Odesa Law Academy»
Odesa, Ukraine

Institute of European and International Criminal Law
University of Castilla La Mancha
Ciudad Real, Spain

APPROXIMATION OF UKRAINIAN CRIMINAL LAW IN THE CONTEXT OF THE EU LEGISLATIVE WORK: PERSPECTIVES AND METHODS

Abstract. *Approximation of Ukrainian criminal law in the context of EU legislative work is a complex and multidimensional process aimed at bringing the legal systems of Ukraine and the European Union closer together in the field of criminal justice. It involves a scientific approach that includes legal analysis, comparative research and borrowing of best practices to harmonize Ukrainian legislation with EU standards and principles. The article examines the prospective directions and methodology of approximation of Ukrainian criminal law to EU law. This is done with the aim of promoting compatibility, cooperation and harmonization between the legal systems of Ukraine and the EU, in particular in the field of criminal justice. The approximation process involves different perspectives and methods. Firstly, it requires a comprehensive analysis of EU directives, regulations and other legal instruments related to criminal*

law. In addition, the approximation process involves the adoption and implementation of EU best practices and legal norms. This may require amending or creating new laws, regulations, and procedures to bring them in line with EU standards. Methods used include drafting legislation, analyzing case law, and consulting with EU institutions. From a scientific point of view, the process begins with an in-depth analysis of EU legal instruments, including directives, regulations, and case law, in order to identify the fundamental principles and requirements to be incorporated into Ukrainian criminal law. This analysis includes an examination of legal concepts, definitions, and procedural safeguards to ensure compatibility between the two legal systems. In addition, research and comparative studies play a crucial role in the process of convergence. Legal scholars and experts conduct a comparative analysis of Ukrainian and EU criminal law, examining similarities and differences, identifying gaps and areas for improvement, and proposing necessary amendments or new legislation to bring Ukrainian law in line with EU standards. The scientific aspect of the approximation process involves the application of rigorous methodologies for drafting legislation, impact assessment, and evaluation mechanisms. These methodologies are aimed at ensuring the effectiveness, consistency, and proportionality of legislative changes, as well as assessing their impact on various stakeholders, such as law enforcement, the judiciary and civil society. Thus, the approximation of Ukrainian criminal law to EU law involves scientific methodologies such as legal analysis, comparative studies, and evidence-based policymaking. It aims to harmonize Ukrainian legislation with EU standards through a sound and systematic approach that ensures compatibility, efficiency, and coherence between legal systems. This scientific approach increases the credibility and legitimacy of the approximation process and contributes to the overall development of criminal justice in Ukraine.

Key words: approximation, harmonization, criminal law, EU acquis, human rights, criminal justice

ВСТУП

Розглядаючи питання формулювання подальшої гармонізації та апроксимації кримінального та кримінального процесуального законодавства України зі стандартами Європейського Союзу [1], зазначимо, що така діяльність здійснюється за допомогою оптимального застосування Директив та Регламентів ЄС. Директиви та Регламенти вимагають імплементації відповідних новацій на національному рівні в усіх державах-членах протягом визначеного періоду, але згідно принципу субсидіарності та пропорційності, залишають на розсуд держав-членів форму імплементації та метод застосування державного примусу за невиконання приписів. «Важливо розрізняти вимоги директив щодо мінімальної та максимальної (або повної) гармонізації. У випадку мінімальної гармонізації директива встановлює мінімальні стандарти, часто на знак визнання того факту, що правові системи деяких держав-членів уже встановили вищі стандарти. У цьому випадку держави-члени мають право встановлювати вищі стандарти, ніж ті, що встановлені в директиві. У випадку максимальної гармонізації держави-члени повинні запровадити правила з мінімальними та максимальними стандартами, встановленими в директиві» [2].

Питання апроксимації та гармонізації є предметом постійної уваги та наукового пошуку українських науковців [3; 3^a]. Ураховуючи специфіку кримінально-

правового регулювання (*ultima ratio* та автономність розуміння національного кримінального права та кримінального права ЄС) йдеться частіше не про гармонізацію у чистому вигляді, а про апроксимацію (наближення кримінально-правових заборон до Європейських кримінально-правових приписів, виходячи із правової ідеології та режимів кримінально-правового регулювання відповідної країни).

1. МАТЕРІАЛИ ТА МЕТОДИ

Алгоритм відпрацювання гармонізації та апроксимації відомий: аналіз діючого кримінального законодавства ЄС супранаціонального рівня, практики Європейського суду справедливості, директив та регламентів Європейської комісії та Парламенту, процедур притягнення до відповідальності за порушення чи недотримання законодавства ЄС, проєктів Директив ЄК з приводу кримінальної політики криміналізації та пеналізації діянь (матеріальний, процедурний, процесуальний, пенітенціарний та превентивний аспекти), загальноєвропейського законодавства некримінального профілю, що потребує додаткового захисту нормами кримінального права [4].

2. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Лісабонський договір у ст. 83.1 проголошує, що Європейський Парламент та Рада можуть шляхом директиви, прийнятої відповідно до звичайної законодавчої процедури, встановити мінімальні правила щодо визначення кримінальних правопорушень та санкцій в області особливо тяжких злочинів з транскордонними характеристиками, що виникають унаслідок характеру чи наслідків таких правопорушень або особливої потреби в боротьбі з ними на загальних засадах [5]. «Безумовно, кримінальне право є чутливою сферою політики, де відмінності між національними системами залишаються суттєвими, наприклад, щодо типів і рівнів санкцій, а також класифікації певної поведінки як адміністративного чи кримінального правопорушення. Однак ЄС може усунути прогалини та недоліки там, де дії ЄС додають цінності. З огляду на транскордонний вимір багатьох злочинів, прийняття заходів кримінального права ЄС може допомогти забезпечити, щоб злочинці не могли ховатися за кордонами або зловживати відмінностями між національними правовими системами у злочинних цілях» [6].

Ці групи злочинів, що підлягають апроксимації, є наступними: тероризм, торгівля людьми та сексуальна експлуатація жінок і дітей, незаконний обіг наркотиків, незаконна торгівля зброєю, відмивання грошей, корупція, підробка платіжних засобів, комп'ютерні злочини та організована злочинність [7].

У більш розвинутому переліку це: (а) участь у злочинній організації, як визначено в Рамковому рішенні Ради 2008/841/ІНА; (b) тероризм, як визначено в Директиві (ЄС) 2017/541 Європейського Парламенту та Ради; (c) торгівля людьми, як визначено в Директиві 2011/36/ЄС Європейського Парламенту та Ради; (d) сексуальна експлуатація дітей та дитяча порнографія, як визначено

в Директиві 2011/93/ЄС Європейського Парламенту та Ради (е) незаконний обіг наркотичних засобів та психотропних речовин, як визначено в Рамковому рішенні Ради 2004/757/ЈНА; (f) корупція, як визначено в Конвенції, розробленій на основі статті К.3(2)(с) Договору про Європейський Союз про боротьбу з корупцією за участю посадових осіб Європейських Співтовариств або посадових осіб держав-членів Європейського Союзу та в Рамковому рішенні Ради 2003/568/ЈНА; (g) відмивання грошей, як визначено в Директиві (ЄС) 2018/1673 Європейського Парламенту та Ради; (h) підробка платіжних засобів, як визначено в Директиві (ЄС) 2019/713 Європейського Парламенту та Ради; (i) підробка валюти, включаючи євро, як визначено в Директиві 2014/62/ЄС Європейського Парламенту та Ради; (j) комп'ютерні злочини, як визначено в Директиві 2013/40/ЄС Європейського Парламенту та Ради; (k) незаконний обіг зброї, боєприпасів та вибухових речовин, як визначено у Протоколі проти незаконного виготовлення та обігу вогнепальної зброї, її складових частин і компонентів, а також боєприпасів до неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року; (l) шахрайство, включаючи шахрайство та інші кримінальні правопорушення, що впливають на фінансові інтереси Союзу, як визначено в Директиві (ЄС) 2017/1371 Європейського Парламенту та Ради; (m) екологічні злочини, включаючи незаконну торгівлю видами тварин, що перебувають під загрозою зникнення, та видами і сортами рослин, що перебувають під загрозою зникнення, як визначено в Директиві 2008/99/ЄС Європейського Парламенту та Ради, а також злочини, пов'язані із забрудненням з суден, як визначено в Директиві 2005/35/ЄС із поправками, внесеними Директивою 2009/123/ЄС; (n) сприяння несанкціонованому в'їзду та проживанню, як визначено в Рамковому рішенні Ради 2002/946/ЈНА та Директиві Ради 2002/90/ЄС.

До того ж існує певна кількість інших видів злочинів, гармонізація яких пов'язується із «загальноєвропейськими» через «подвійну превенцію» чи гармонізацію санкцій.

Цей невичерпний перелік на сьогодні включає такі склади як: (a) підробка та піратство продукції; (b) незаконний обіг культурних цінностей, зокрема антикваріату та творів мистецтва; (c) підробка адміністративних документів та їх незаконний обіг (d) вбивство або нанесення тяжких тілесних ушкоджень; (e) незаконна торгівля людськими органами та тканинами (f) викрадення, незаконне позбавлення волі або захоплення заручників (g) організоване або збройне пограбування; (h) рекет та вимагання; (i) торгівля викраденими транспортними засобами; (j) податкові злочини, пов'язані з прямими та непрямими податками і визначені національним законодавством держав-членів, які караються позбавленням волі або арештом на строк не менше одного року; (k) зловживання на ринку, інсайдерські операції та маніпулювання ринком; (l) порушення обмежувальних заходів Союзу, визначених у Директиві Європейського Парламенту та Ради.

Що стосується останнього пункту. Так, у 2022 році вперше за історію розвитку Європейського кримінального права, маючи прагнення легітимізувати систему кримінально-адміністративних санкцій проти РФ та РБ, Рада ЄС ухвалила рішення про розширення переліку складів Європейських злочинів, включивши до нього порушення обмежувальних заходів, прийнятих ЄС. Після ухвалення цього рішення 2 грудня 2022 року Європейська Комісія представила пропозицію щодо директиви, яка міститиме пропозиції щодо гармонізації кримінальних злочинів та покарань за порушення обмежувальних заходів ЄС. Передбачено наступний перелік нових кримінальних правопорушень, які порушують санкції ЄС, а саме: надання коштів або економічних ресурсів у розпорядження або на користь визначеної особи, юридичної особи або органу; незабезпечення заморожування цих коштів; надання можливості в'їзду визначених санкціями осіб на територію держави-члена або їх транзиту через територію держави-члена; здійснення операцій з третіми країнами, які заборонені або обмежені обмежувальними заходами ЄС; торгівля товарами або послугами, імпорт, експорт, продаж, купівля, передача, транзит або транспортування яких заборонено або обмежено; здійснення фінансової діяльності, яка заборонена або обмежена; або надання інших послуг, які заборонені або обмежені, таких як юридичні консультаційні послуги, трастові послуги та послуги з податкового консультування. Криміналізовані діяння охоплюватимуть також обхід обмежувальних заходів ЄС: це означає обхід або спробу обходу обмежувальних заходів шляхом приховування коштів або приховування того факту, що особа є кінцевим власником коштів [8].

У додаток до цього у червні 2023 року в Регламент Ради (ЄС) № 269/2014 щодо обмежувальних заходів у зв'язку з діями, що підривають або загрожують територіальній цілісності, суверенітету і незалежності України було внесене невелике оновлення, але з широким впливом на процедури моніторингу, та розширенням потенційних суб'єктів застосування обмежувальних заходів, передбачених Регламентом (ЄС) № 269/2014. Цитована поправка розширює сферу дії статті 3.1 (g), включивши до неї провідних бізнесменів, які працюють у Росії, а також їх найближчих родичів, інших фізичних осіб, які отримують вигоду від них, або підприємців, юридичних осіб, суб'єктів господарювання чи органів, задіяних у секторах економіки, які є суттєвим джерелом доходів для Уряду країни-агресора [9].

Зрозуміло, що цей перелік складів та спеціальних суб'єктів повинен знайти своє відображення у законодавстві України кримінального профілю.

До того ж у рамках розвитку Європейської стратегії у галузі кримінальної юстиції [10] передбачається розгляд питань про боротьбу із сімейним насильством, мовою ворожнечі, злочинами проти довкілля, корупційними правопорушеннями відмивання коштів та боротьбою з тероризмом, диджиталізацією правосуддя, а також про співробітництво у сфері правосуддя шляхом взаємного визнання та захисту прав жертв злочинів.

У вересні 2021 року Європейський парламент ухвалив законодавчу резолюцію, в якій закликав Комісію подати пропозицію щодо рішення Ради про визначення гендерно зумовленого насильства як нової сфери злочинів відповідно до статті 83(1) ДФЄС. Однак Комісія не дослухалася до рекомендації Парламенту і 8 березня 2022 року представила пропозицію щодо Директиви про боротьбу з насильством щодо жінок та домашнім насильством. Пропозиція спрямована, серед іншого, на гармонізацію певних форм гендерно зумовленого насильства на основі існуючої компетенції Союзу у сфері сексуальної експлуатації відповідно до статті 83(1) Договору про заснування Європейського Союзу. Загальна мета пропозиції – забезпечити мінімальний рівень захисту в ЄС для запобігання та боротьби з насильством щодо жінок та домашнім насильством, незалежно від того, чи відбувається воно онлайн, чи офлайн.

Більш конкретно, пропозиція спрямована на:

- криміналізацію певних форми насильства, які непропорційно впливають на жінок, такі, як зґвалтування за відсутності згоди, каліцтво жіночих статевих органів та специфічні форми кібернасильства;
- посилення доступу жертв до правосуддя та права на належний захист, що відповідає особливим потребам жертв таких злочинів;
- надання підтримки жертвам з урахуванням їх особливих потреб.

Проте комітети Європарламенту не погодилися з цією пропозицією, оскільки Комісія проігнорувала вимогу доповнення 83(1) Договору про заснування Європейського Союзу [11].

19 грудня 2022 року Європейська Комісія представила пропозицію щодо запобігання та протидії торгівлі людьми та захисту її жертв з метою: а) включити примусовий шлюб як особливу форму насильства над жінками та дівчатами та незаконне усиновлення із онлайн формами до переліку мінімальних форм експлуатації; б) запровадити обов'язковий режим санкцій щодо юридичних осіб з посиленням на законодавство про заморожування та конфіскацію; с) встановити нові склади злочинів, що стосуються використання послуг, які є об'єктом експлуатації з усвідомленням того, що особа є жертвою торгівлі людьми [12].

9 грудня 2021 року Європейська Комісія представила Повідомлення про пропозицію щодо розширення переліку злочинів ЄС, викладених у статті 83(1) ДФЄС, до мови ворожнечі та злочинів на ґрунті ненависті, оскільки мова ворожнечі та злочини на ґрунті ненависті є особливо серйозними злочинами, оскільки вони підривають спільні цінності та фундаментальні права ЄС. Ця пропозиція чекає на реалізацію та затвердження [13]. Не всі ці склади, що пропонуються відповідають національному підходу. Так, наприклад, окрім пропозиції оновити існуючі кримінальні правопорушення, які наразі охоплюються Директивою про захист навколишнього середовища за допомогою кримінального права, та додати нові, такі як незаконна торгівля деревиною, незаконна утилізація суден та незаконний забір води.

Окрема вимога була доповнити невизначені юридичні терміни, що використовуються для опису екологічних злочинів, такі як «істотна шкода»; забезпечити ефективні, стримуючі та пропорційні види та рівні санкцій за екологічні злочини як для фізичних, так і для юридичних осіб. Доречи у рамках останньої пропозиції запропонований у 2023 році «європейський» склад екоциду означає незаконні або безглузді дії, вчинені з усвідомленням того, що існує значна ймовірність заподіяння цими діями серйозної, широкомасштабної або довготривалої шкоди навколишньому середовищу.

При чому «безглуздий» означає бездумне ігнорування шкоди, яка була б явно надмірною порівняно з очікуваними соціальними та економічними вигодами; «серйозна» означає шкоду, яка передбачає дуже серйозні негативні зміни, порушення або шкоду будь-якому елементу довкілля, включаючи серйозний вплив на життя людей або природні, культурні чи економічні ресурси; «широкомасштабна» означає шкоду, яка виходить за межі обмеженої географічної території, перетинає державні кордони, або якої зазнає ціла екосистема чи вид або велика кількість людей; «довготривала» – шкода, яка є незворотною або не може бути відшкодована шляхом природного відновлення протягом розумного періоду часу; «навколишнє середовище» означає Землю, її біосферу, кріосферу, літосферу, гідросферу та атмосферу, а також космічний простір [14].

Скажімо, є певні відмінності від складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 441 КК України – «Масове знищення рослинного або тваринного світу, отруєння атмосфери або водних ресурсів, а також вчинення інших дій...».

Суттєвою ознакою, що відкриває приклад до дискусії в плані гармонізації кримінального права України є також передбачення Європарламентом криміналізації необережного екоциду.

Виникають проблеми і при використанні судової практики ЄС, що є обов'язковою для застосування та аналізу у процесі апроксимації та гармонізації. Як правило, вона пов'язана із процесуальними аспектами проблеми, проте зустрічаються цікавості й для фахівців у галузі матеріального кримінального права.

Наприклад, підхід, застосований Судом ЄС у справі *Generalstaatsanwaltschaft Bamberg* (Виняток з принципу *ne bis in idem*) (C-365/21, 23.3.2023), згідно якому Німеччина не буде пов'язана принципом *ne bis in idem*, якщо дії, яких стосується іноземне судове рішення, становлять злочин проти її національної безпеки або інших не менш важливих інтересів [15].

З точки зору фахівців, таке рішення, як видається, залишається нижчим за рівень захисту, передбачений статтею 4 Протоколу № 7 до Конвенції яка є закріплює принцип *ne bis in idem* у системі Конвенції, та не передбачає практично жодних обмежень для цього принципу [16].

Отже, як у доктринальному, так і суто легістському сенсі у фахівців кримінального права України є багато перспектив конкретної праці щодо послідовного

створення належної Дорожньої карти гармонізації кримінального законодавства України із правом ЄС.

Окремими викликами для формулювання нової кримінально-правової доктрини України виступають також Документи Комітету Міністрів Ради Європи, Конвенції Ради Європи та рішення ЄСПЛ. Так, принциповим положенням Рекомендації CM/Rec(2023)2 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо прав, послуг та підтримки жертв злочинів є те, що «злочин є спричиненням шкоди суспільству *та порушенням особистих прав потерпілих (відокремлено нами – ВТ)*. Тому держави-члени повинні забезпечити ефективне визнання і повагу прав потерпілих щодо їх прав людини; вони повинні, зокрема, поважати свободу, безпеку, власність, гідність, приватне і сімейне життя потерпілих і визнавати негативний вплив злочинів на потерпілих» [17].

Зрозуміло, що таке визначення кримінального правопорушення через «шкоду» (а не через «небезпеку») з піднесенням захисту *особистих прав* людини до основних суспільних потреб не кладе крапку у довготривалій дискусії щодо матеріальної дефініції кримінального правопорушення, проте надає вагомих аргументів прихильникам побудови моделей кримінально-правового регулювання та загалом концепції кримінального правопорушення та відповідальності, що базується на приматі прав людини, а не держави та використанні принципу диспозитивності.

Вельми цікавими для розвитку національного законодавства, особливо у час війни, є відкриті для підписання нові міжнародні Конвенції, як, наприклад Конвенція про міжнародну кооперацію по розслідуванню злочину геноциду, злочинів проти людяності, військових злочинів та інших міжнародних злочинів від 26 травня 2023 [18].

Цікавість останньої, окрім констатації примату прав потерпілих, є й, наприклад, у тому що вона може вступити в силу на білатеральній основі, коли дві держави, ратифікувавши останню, визнають та приймають її вимоги до виконання у частині криміналізації (точніше, гармонізації відповідних злочинів проти миру та безпеки людства, проти людяності та військових злочинів).

ВИСНОВКИ

Таким чином, наближення українського кримінального законодавства до законодавства ЄС зміцнює верховенство права, посилює співпрацю у боротьбі з транснаціональною злочинністю, покращує співробітництво між судовими органами та взаємну правову допомогу, а також сприяє захисту прав людини та основоположних свобод.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- [1] Про Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектору безпеки і оборони України на 2023–2027 роки : Указ Президента України від 11.05.2023 № 273/2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>

- [2] European Union directives. URL: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/european-union-directives.html#:~:text=In%20the%20case%20of%20minimum,those%20set%20in%20the%20directive>
- [3] Україна – ЄС: питання гармонізації кримінального та кримінального процесуально-го законодавства : *матеріали круглого столу* (м. Львів, 22 черв. 2023 р.) / упор.: І. В. Гловюк, Н. Р. Лашук. Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2023. 151 с.
- [3^a] Proportionality in Crime Control and Criminal Justice / E. Billis, N. Knust, J.-P. Rui (Eds). Bloomsbury Publishing, 2022. 496 p.
- [4] Туляков В. О. Апроксимація кримінального законодавства України до права Європейського Союзу (методологія питання). *Право України*. 2023. №3. С. 101–114.
- [5] Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon (13 December 2007). Document 12007L/TXT. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT>
- [6] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social committee and the Committee of the Regions «Towards an EU Criminal Policy: Ensuring the effective implementation of EU policies through criminal law». COM/2011/0573 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52011DC0573>
- [7] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Delivering an area of freedom, security and justice for Europe's citizens / Action Plan implementing the Stockholm Programme. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM:2010:0171:FIN>
- [8] Sanctions: Council adds the violation of restrictive measures to the list of EU crimes. Council of the EU Press release (28 November 2022). URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/11/28/sanctions-council-adds-the-violation-of-restrictive-measures-to-the-list-of-eu-crimes/>
- [9] Council Regulation (EU) 2023/1089 of 5 June 2023 amending Regulation (EU) No 269/2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine. Document 32023R1089. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2023.146.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2023%3A146%3ATOC&fbclid=IwAR3nqIb6LfVdFYmh65nZfCMwazJtndvyFmx-j-rMMzlsvOY2SGwXrTwbO2A
- [10] EU strategy on criminal justice. URL: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/eu-strategy-criminal-justice_en
- [11] Draft report on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council Combating violence against women and domestic violence (COM (2022)0105 – C9-0058/2022–2022/0066(COD)). URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CJ01-PR-739730_EN.pdf
- [12] Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022PC0732>
- [13] A more inclusive and protective Europe: extending the list of EU crimes to hate speech and hate crime. URL: https://commission.europa.eu/document/405d4be5-867b-4dcb-bf97-f61fae89868c_en

- [14] Report on The Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the Protection of the Environment through Criminal Law and replacing Directive 2008/99/Eu. URL: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/a-9-2023-0087_en.html
- [15] Judgment – 23/03/2023 – Generalstaatsanwaltschaft Bamberg (Exception au principe ne bis in idem). Case C-365/21. URL: <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-365/21>
- [16] Prof. Johan Callewaert A different «ne bis in idem» in Luxembourg? Judgment of the CJEU in Generalstaatsanwaltschaft Bamberg. URL: <https://johan-callewaert.eu>
- [17] Recommendation CM/Rec(2023)2 of the Committee of Ministers to member States on rights, services and support for victims of crime (Adopted by the Committee of Ministers on 15 March 2023 at the 1460th meeting of the Ministers' Deputies). URL: https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680aa8263
- [18] Ljubljana-the Hague Convention on International cooperation in the investigation and prosecution of the crime of genocide, crimes against humanity, war crimes and other international crimes. URL: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZEZ/projekti/MLA-pobuda/The-Ljubljana-The-Hague-MLA-Convention.pdf>

REFERENCES

- [1] On the Comprehensive Strategic Plan for Reforming Law Enforcement Agencies as Part of the Security and Defense Sector of Ukraine for 2023–2027: Decree of the President of Ukraine (2023, May). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/273/2023#Text>.
- [2] European Union directives. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/european-union-directives.html#:~:text=In%20the%20case%20of%20minimum,those%20set%20in%20the%20directive>
- [3] Ukraine – EU: issues of harmonization of criminal and criminal procedural legislation: materials of the Round table (2023, June 22) / I. V. Hloviuk, N. R. Lashchuk (Ed.). Lviv: Lviv State University of Internal Affairs.
- [3^a] Proportionality in Crime Control and Criminal Justice (2022). / E. Billis, N. Knust, J.-P. Rui (Ed.). Bloomsbury Publishing.
- [4] Tuliakov, V. O. (2023). Approximation of the criminal legislation of Ukraine to the law of the European Union (methodology of the issue). *Law of Ukraine*, 3, 101–114.
- [5] Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community, signed at Lisbon (2007, December 13). Document 12007L/TXT. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT>
- [6] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social committee and the Committee of the Regions «Towards an EU Criminal Policy: Ensuring the effective implementation of EU policies through criminal law “. COM/2011/0573 final. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX%3A52011DC0573>
- [7] Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. Delivering an area of freedom, security and justice for Europe's citizens / Action Plan implementing the Stockholm Programme. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=COM:2010:0171:FIN>

- [8] Sanctions: Council adds the violation of restrictive measures to the list of EU crimes. Council of the EU Press release (2022, November 28). Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2022/11/28/sanctions-council-adds-the-violation-of-restrictive-measures-to-the-list-of-eu-crimes/>
- [9] Council Regulation (EU) 2023/1089 amending Regulation (EU) No 269/2014 concerning restrictive measures in respect of actions undermining or threatening the territorial integrity, sovereignty and independence of Ukraine Document 32023R1089 (2023, June 5). Retrieved from: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.L_.2023.146.01.0001.01.ENG&toc=OJ%3AL%3A2023%3A146%3ATOC&fbclid=IwAR3nqIb6LfVdFYmh65nZfCMwazJtndvyFmx-j-rMMzlsvOY2SGwXrTwbO2A
- [10] EU strategy on criminal justice. Retrieved from https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/criminal-justice/eu-strategy-criminal-justice_en
- [11] Draft report on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council Combating violence against women and domestic violence (COM(2022)0105 – C9-0058/2022–2022/0066(COD)). Retrieved from https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/CJ01-PR-739730_EN.pdf
- [12] Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2011/36/EU on preventing and combating trafficking in human beings and protecting its victims. Retrieved from <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022PC0732>
- [13] A more inclusive and protective Europe: extending the list of EU crimes to hate speech and hate crime. Retrieved from https://commission.europa.eu/document/405d4be5-867b-4dc6-bf97-f61fae89868c_en
- [14] Report on The Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the Protection of the Environment through Criminal Law and replacing Directive 2008/99/Eu. Retrieved from https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/a-9-2023-0087_en.html
- [15] Judgment – 23/03/2023-Generalstaatsanwaltschaft Bamberg (Exception au principe ne bis in idem). Case C-365/21. Retrieved from <https://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-365/21>
- [16] Prof. Johan Callewaert A different «ne bis in idem» in Luxembourg? Judgment of the CJEU in Generalstaatsanwaltschaft Bamberg. Retrieved from <https://johan-callewaert.eu>
- [17] Recommendation CM/Rec(2023)2 of the Committee of Ministers to member States on rights, services and support for victims of crime (Adopted by the Committee of Ministers (2023, March) at the 1460th meeting of the Ministers' Deputies)/ Retrieved from https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=0900001680aa8263
- [18] Ljubljana-the Hague Convention on International cooperation in the investigation and prosecution of the crime of genocide, crimes against humanity, war crimes and other international crimes. Retrieved from <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZEZ/projekti/MLA-pobuda/The-Ljubljana-The-Hague-MLA-Convention.pdf>

Вячеслав Олексійович Туляков

Доктор юридичних наук, професор

Член-кореспондент Національної академії правових наук України

61024, вул. Пушкінська, 70, Харків, Україна

Професор кафедри кримінального права
Національний університет «Одеська юридична академія»
65009, Фонтанська дорога, 23, Одеса, Україна

Професор-дослідник Інституту Європейського та міжнародного кримінального права
Університет Кастилья Ла-Манчі
13071, Camilo José Cela 1, Сьюдад-Реал, Іспанія

Viacheslav O. Tuliakov

Doctor of Law, Professor
Corresponding Member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine

Professor of the Department of Criminal Law
National University «Odesa Law Academy»
65009, 23 Fontanska Road, Odesa, Ukraine

Research Professor at the Institute of European and International Criminal Law
University of Castilla La Mancha Avda
13071, Camilo José Cela, 1, Ciudad Real, Spain

Рекомендоване цитування: Туляков В. О. Апроксимація кримінального права України у контексті законодавчої роботи ЄС: перспективи та методи *Вісник Національної академії правових наук України*. 2023. Т. 30. № 3. С. 323–335.

Suggested Citation: Tuliakov, V. O. (2023). Approximation of the Criminal Law of Ukraine in the Context of the EU Legislative Work: Prospects and Methods. *Journal of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*, 30, 3, 323–335.

Стаття надійшла / Submitted: 30/06/2023
Доопрацьовано / Revised: 31/07/2023
Схвалено до друку / Accepted: 27/09/2023